

Kulturdepartementet
103 33 Stockholm
ku.remissvar@regeringskansliet.se

Yttrande

Datum 2021-03-15
Klassificering 1.1.4
Dnr RAÄ-2020-2352

Ert 2020-12-14
Er Ku2020/01895

Yttrande över Sametingets Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken

Kulturdepartementet har begärt Riksantikvarieämbetets yttrande över Sametingets Förslag till handlingsprogram för bevarande av de samiska språken. Remissen är begränsad till de delar av handlingsprogrammet som inte tidigare remitterats.

Regeringen gav i november 2019 Sametinget i uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram med åtgärdsförslag för bevarande av de samiska språken. Bakgrunden är regeringens skrivelse Nystart för en stärkt minoritetspolitik (skr. 2017/18:282). Handlingsprogrammets syfte är att främja möjligheten för de samiska språken att revitaliseras och fortleva som levande språk.

I förslaget till handlingsprogram påtalas att kopplingen mellan språk, kultur, mark och vatten är stark och ömsesidigt beroende av varandra. Sametinget bedömer att det motiverar att programmet innefattar åtgärder som täcker in olika samhällsområden.

Sammanfattning

Riksantikvarieämbetet delar uppfattningen att kunskapsnivån om minoriteter och minoritetsspråken behöver öka liksom att språkbytesprocessen när de gäller de samiska språken behöver brytas genom olika åtgärder.

Det finns en problematik i att utgå från etnicitet i frågor om kulturarv. Förslaget att Sametinget får ett tydligare ansvar att förvalta det samiska kulturarvet behöver därför problematiseras utifrån frågor kring hur kulturarv specifikt kan identifieras som samiska, exempelvis vad gäller fornlämningar. Det är inte heller oproblematiskt att identifiera vad som är samiskt eller inte i t.ex. arkiv och samlingar. Att göra kulturarvsmaterial digitalt sökbart ur olika perspektiv och ingångar skulle ge fler möjlighet att ta del av och delta i kulturarvet.

Riksantikvarieämbetet
Storgatan 41
Box 5405
114 84 Stockholm
Tel 08-5191 8000
E-post registrator@raa.se
Hemsida www.raa.se
Org.nr 202100-1090
Plusgiro 599 94-4
Bankgiro 5052-3620

Synpunkter

De samiska språken i Sverige klassificeras som hotade. För varje generation blir antalet talare med förstaspråkskompetens i samiska färre. Riksantikvarieämbetet delar uppfattningen att kunskapsnivån om de nationella minoriteterna och minoritetsspråken behöver öka, inte minst när det gäller de samiska språken som urfolksspråk som talas i fyra länder. Språk behöver utövas i praktiken för att leva.

I handlingsprogrammet presenteras en rad åtgärdsförslag för att motverka språkbytesprocessen. Riksantikvarieämbetet kommenterar huvudsakligen de delar som direkt berör kulturarv och vårt uppdrag som nationell kulturarvsmyndighet.

Ett åtgärdsförslag är att förvaltningsansvaret och resurserna för samiska kulturfrågor flyttas och samlas hos Sametinget. Sametinget menar att det är rimligt att det får ett tydligare ansvar att förvalta det samiska kulturarvet för att stärka samiskt inflytandet och självbestämmandet. Därför föreslås att Sametinget ges i uppdrag att utreda och föreslå hur det statliga ansvaret för samiska kulturarv i Sametingets regi kan organiseras och finansieras (åtgärdsförslag i avsnitt 4:1).

I handlingsprogrammet definieras samiskt kulturarv som det samiska folkets kultur och historia i en geografisk kontext där árbediehtu (traditionell kunskap) utgör en del. Definitionen inkluderar både det materiella och det immateriella kulturarvet, som "lämningar i naturen eller ett sätt att tänka eller göra saker på /.../. Det förflutna och förmödrarna/förfäderna är för samer liksom för andra urfolk en bas för den samtida kulturen och identiteten." (s. 75-76).

Riksantikvarieämbetet har i tidigare yttranden, t.ex. över slutbetänkandet av utredningen om en stärkt minoritetspolitik (SOU 2017:88), påtalat att möjligheten att möta, ta del av och vara med om att utveckla kulturarvet är viktigt för förmågan att förstå, stärka och utveckla såväl kollektiva som individuella identiteter, oavsett om man strävar efter att tillhöra en specifik grupp eller inte. Kulturarv är inte statiskt utan har genom tiderna omtolkats, använts och tillskrivits olika värden. Spåren och uttrycken från det förflutna är något som alla, oavsett bakgrund, har rätt till och ska kunna göra anspråk på.

Regeringens prioriteringar för kulturarvspolitiken (prop. 2016/17:116) handlar om att det gemensamma kulturarvet ska vara en angelägenhet för alla, att det offentliga samtalet ska vidgas och fördjupas och att medskapande och

engagemang främjas. Vidare sägs att "Det samiska folkets och de nationella minoriteternas nutida och historiska närvaro samt deras språk och kulturer behöver aktivt synliggöras i samhället både i egenskap av egna kulturarv och som en del av vårt gemensamma kulturarv samt som en del av berättelsen om Sverige i går, i dag och i framtiden." (s. 76). Även i regeringens proposition om en stärkt minoritetspolitik (prop. 2017/18:199) uttrycks att minoriteternas historia och språk också är en självklar del av historien om Sverige (s. 22).

Riksantikvarieämbetet delar uppfattningen att det samiska folkets och de nationella minoriteternas historia samt deras språk och kultur aktivt ska synliggöras. Detta är en angelägenhet för alla och bör göras i samverkan mellan olika parter och inte minst genom att tillvara de möjligheter som idag utvecklas när det kommer till digitalt bevarande, digitalt tillgängliggörande och digital förmedling. Det är inte oproblemiskt att identifiera vad som är samiskt eller inte i arkiv och samlingar. Att däremot skapa nya ingångar och göra materialet sökbar ur flera olika perspektiv är genomförbart och skulle ge fler större möjlighet att ta del av och göra anspråk på kulturarvet. Det skulle också underlätta förvaltningen av samisk kultur. Den digitala transformationen handlar i grunden om tillgänglighet, jämlikhet och demokrati. Den har betydligt större potential att öppna arkiv och samlingar för fler människor än vad förflyttningar och överföringar av delar av samlingar och arkiv material har. Riksantikvarien har tillsammans med andra myndighetschefer i en debattartikel lyft behovet av digitalisering av kulturarvet ur demokratiperspektiv. Riksantikvarieämbetet deltar gärna i en dialog kring fortsatt tillgängliggörande av kulturarv för fler ur jämställdhets-, jämlikhets- och mångfaldsperspektiv.

Riksantikvarieämbetet vill även betona att det finns en problematik i att utgå från etnicitet i frågor om kulturarv. Hur kan t.ex. äldre kulturarv i form av fornlämningar eller mänskliga kvarlevor specifikt identifieras som samiska? Hur ska gränsdragningen se ut mellan samiskt respektive annat svenskt kulturarv och vad skulle den innebära i praktiken? Hur skulle det gemensamma kulturarvet hanteras? Det är frågor som bör problematiseras och övervägas i den fortsatta beredningen.

Detta beslut har fattats av vikarierande riksantikvarien Knut Weibull efter föredragning av samordnaren Eva Hansen. Även stabschefen Torsten Hökby och enhetschefen Lotta Boss har varit med om den slutliga handläggningen. Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför underskrifter.

SWEDISH NATIONAL HERITAGE BOARD
RIKSANTIKVARIÉÄMBETET

Knut Weibull

Eva Hansen

Kopia till: ku.csm@regeringskansliet.se